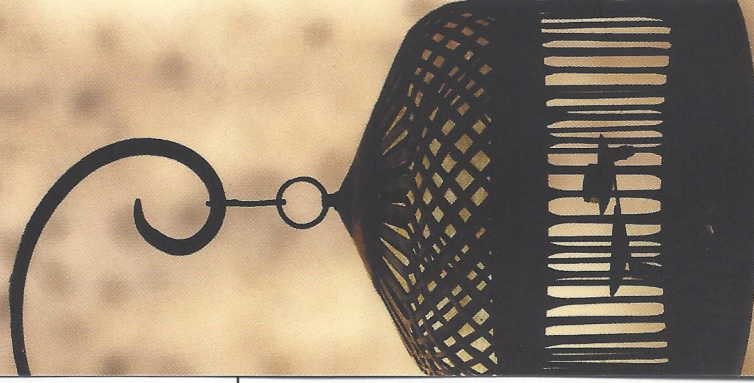

IOAN STANOMIR

APĂRAREA LIBERTĂȚII

1938-1947

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
STANOMIR, IOAN

Apărarea libertății : 1938-1947 / Ioan Stanomir.
Curtea Veche Publishing, 2010
ISBN 978-973-669-955-9

32(498) "1938/1947"

Coperta: GRIFFON AND SWANS
www.griffon.ro

© CURTEA VECHÉ PUBLISHING, 2010
pentru prezenta ediție

ISBN 978-973-669-955-9

Prefață

Volumul de față este parte dintr-un efort intelectual mai larg. Pe de o parte, el continuă o direcție a arheologiei constituționale, direcție exprimată de *Libertate, lege și drept. O istorie a constituționalismului românesc*¹. Pe de altă parte, duce mai departe un tip de analiză ce a definit *Explorările în comunismul românesc* (volume semnate de Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici și Ioan Stanomir)². Numitorul comun dintre cele două segmente evocate este dat de interesul pentru istoria ideilor în spațiul modernității românești.

Finalitatea volumului de față a fost aceea de a schița câteva elemente ale tradiției libertății în spațiul autohton. Dincolo de accidente istorice și de biografii individuale, am încercat să urmăresc un traseu al ideilor, traseu marcat de fidelitatea față de valori simbolice: guvernarea limitată, libertate, moderație și pluralism. În contrast cu o linie a excesului tiranofil, la dreapta, ca și la stânga radicală, autorii analizați aici oferă o alternativă fondată pe tipul de gramatică mentalitară și instituțională definind modernitatea liberală occidentală.

¹ *Libertate, lege și drept. O istorie a constituționalismului românesc*, Editura Polirom, Iași, 2005.

² *Explorări în comunismul românesc*, trei volume, Editura Polirom, Iași, 2004 / 2008.

Cuprins

<i>Prefață</i>	5
O lume pradă focului	9
Iuliu Maniu: Despre constituționalism ca viziune a libertății	23
August 1944: Fantasma libertății	58
Nicolae Carandino: Intelectualul ca luptător	85
Mihail Fărcășanu: Individ, comunitate și totalitarism	129
Grigore T. Popa sau Despre viitorul demnității ..	157
Un cuvânt de încheiere sau Despre vocația libertății	189

Iuliu Maniu: Despre constituționalism ca viziune a libertății

Odată cu anul 1938, statul român alege să rupă, în mod deliberat, cu tradițiile libertății politice. Valorile cardinale asociate proiectului de modernizare în deceniile de după 1859, de la separația puterilor în stat până la menținerea unei neutralități a autorităților în raport cu opiniile cetățenilor, sunt puse între paranteze. Reflecția constituțională în linia libertății și moderației va fi, începând din anul 1938, animată de energia opoziției față de energia autocratică a statului român însuși. Vocația de opresor ia locul celei naturale, de protector al libertăților cetățenești.

În egală măsură, anii de după 1938 impun o resemantizare a termenului de constituție însuși. De la 1938 până la 1990, România va fi guvernată de un regim politic al cărui fundament, indiferent de coloratura ideologică, va fi opoziția intransigentă față de ideea constituționalismului. Legea fundamentală nu va mai desemna, ca la 1866 sau 1923, un aranjament gândit să organizeze un spațiu al pluralismului și gândirii critice, ci va avea ca finalitate instituirea unei puteri ilimitate și autocratice, putere ce refuză, în mod programatic, viziunea controlului și echilibrului.

Venerarea statului și a conducătorului său, desemnat prin ignorarea voinței naționale, este substituită,

definitiv, conducerii civice. De aici, mutația ce se produce în câmpul discursului constituțional și politic — mizele acestuia se plasează în sfera legitimării arbitrariului ca instrument de pacificare/organizare a comunității. În egală măsură, în numele purificării rasiale sau sociale, statul român va fi inițiatorul unor campanii de lichidare/neutralizare a unor segmente semnificative ale populației sale. În cele din urmă, statutul cetățeniei este pus în cauză, în măsura în care noul ethos al statului refuză protecția oficială celor care nu se încadrează în ordinea sancționată constituțional. Genocidul și represiunea sunt dimensiuni decurgând, natural, din această modificare de optică etatică. „Inamicul” este identificat ca obstacol ce se cere eliminat fără ezitare.

Pe acest fundal, legea fundamentală din 1938 este prima din seria de pseudoconstituții, în terminologie sartoniană, ce reglementează funcționarea statului, până în momentul căderii comunismului.¹ Modelată de fascinația resimțită în fața arhitecturii corporatiste și autoritare, ea are valoarea unui precedent istoric, valoare pe care unii dintre contemporani nu au ezitat să o afirme. Noutatea soluțiilor de la 1938 nu poate fi ignorată: eliminarea adunărilor desemnate prin vot universal și înlocuirea lor cu un hibrid bicameral evocând cazurile italian și portughez, accentul pus pe concentrarea puterilor în sfera executivului și proclamarea Regelui drept cap al statului, reducerea dramatică a catalogului de drepturi și libertăți acordate cetățenilor. Din chiar unghiul de vedere al tehnicii de inginerie constituțională, actual din 1938, ca lege fundamentală acordată, indică schimbarea de paradigmă: constituția devine, în această lectură, manifestare de voință a suveranului,

¹ A se vedea Giovanni Sartori, „Constitutionalism: a preliminary discussion”, în *The american political science review*, 4/1962, pp. 853-864.

manifestare ce nu mai păstrează nicio legătură cu teoria constituțională legitimând pactele de la 1866 și 1923, teorie ce se întemeia pe viziunea unui contract între națiune și suveran, în ordinea fondării libertăților.

Anul 1938 marchează și ocazia de subminare deliberată a supremației adunărilor ca for de reprezentare național. Dincolo de strategia „profesionalizării” adunărilor și lichidarea, prin decret regal, a partidelor politice, se situează și instituirea unui mecanism al decretului-lege. În condițiile în care regele numește și revocă pe șeful de guvern și în absența unui control politic al adunărilor asupra Consiliului, decretul-lege metamorfozează puterea executivă în legislator, mergând pe direcția unei sincronizări cu Europa totalitară. Demisia adunărilor este confirmată și de un detaliu cronologic: între adoptarea constituției și primele alegeri ale regimului carlist este un interval mai lung de un an. Efectul natural al mutației din 1938 este lichidarea regimului reprezentativ, abandonat în favoarea unei omnipotente a executivului.

De la libertatea de exprimare până la cea de asociere, fundamentele ordinii constituționale sunt afectate iremediabil. Înseși rațiunile de a fi ale criticii dispar, într-un univers guvernat de regula unanimității totalitare. Entuziasmul, encomionul sunt mărcile tiraniei. Din acest punct de vedere, intervalul 1938-1940 oferă și imaginea, profetică, a manierei în care tiranofilia se articulează intelectual. Volumul omagial al „Revistei Fundațiilor Regale”, editat la zece ani de la Restaurație, propune o retorică a elogiului ce anticipează viitorul postbelic. Distanța, disocierea nu mai pot fi imaginat acum ca opțiuni viabile.

Unitatea națiunii devine obsesia ideologică cautiționând eliminarea pluralismului. Revoluțiile drepte raticale din Europa oferă și instrumentul prin intermediul